

Η Ι.Μ. Αγίου Διονυσίου και το φυσικό περιβάλλον του Ολύμπου

/ [Ιερές Μονές](#)

Άρχιμ. Μαξίμου Κυρίτση, Καθηγούμενου τῆς Ἱερᾶς Μονῆς

Κα-θο-ρι-στι-κό στοι-χεῖ-ο στήν δι-α-μόρ-φω-ση μιᾶς κοι-νω-νί-ας, ἐ-νός πε-ρι-βάλ-λον-τος, μιᾶς δη-μι-ουρ-γί-ας εἶ-ναι τό ἀν-θρώ-πι-νο πρό-σω-πο.

Ὅ-ταν λέ-με ἀν-θρώ-πι-νο πρό-σω-πο ἐν-νο-οῦ-με τόν ἄν-θρω-πο στήν αὐ-θεν-τι-κή του μορ-φή. Τόν ἄν-θρω-πο πού δη-μι-ουρ-γεῖ σχέ-σεις μέ τό Θε-ό, τόν δη-μι-ουρ-γό του, καί τό πε-ρι-βάλ-λον, μέ-σα στό ὁ-ποῖ-ο ἐ-τά-χθη νά κα-τοι-κή-ση. Δέν ἐν-νο-οῦ-με τόν ἄν-θρω-πο, πού πα-ρα-σύ-ρε-ται καί ἐ-νερ-γεῖ πι-ε-ζό-με-νος ἀ-πό ἀρ-ρω-στη-μέ-νες ψυ-χι-κές καί ψυ-χο-λο-γι-κές λει-τουρ-γί-ες, πολ-λές φο-ρές δι-ε-σπα-σμέ-νες με-τα-ξύ τους καί ἀ-πο-μο-νω-μέ-νες ἀ-πό τό Θε-ό καί τό πε-ρι-βάλ-λον. Καί αὐ-τός δι-α-μορ-φώ-νει πε-ρι-βάλ-λον, ἀλ-λά ἀρ-νη-τι-κά καί κα-τα-στρο-φι-κά.

Ὁ ἄν-θρω-πος σάν λο-γι-κό ἐ-λεύ-θε-ρο ὄν ἔ-χει τήν ἐ-λευ-θε-ρί-α νά ἀρ-νη-θῇ τό Θε-ό καί νά προ-σπα-θή-ση νά με-τα-βάλ-λη τήν φυ-σι-κή ἀρ-μο-νί-α καί τό δέ-σι-μό του μέ τό φυ-σι-κό πε-ρι-βάλ-λον. Ἐ-κεῖ-νο ὁ-μω-ς πού τε-λι-κά ἐ-πι-τυγ-χά-νει εἶ-ναι νά τραυ-μα-τί-ζη καί νά ἀ-κρο-τη-ριά-ζη τήν ὄν-το-λο-γί-α του καί νά δι-α-σα-λεύ-η τόν ἐ-σω-τε-ρι-κό του κό-σμο καί ἐν συ-νε-χεί-α τόν ἐ-ξω-τε-ρι-κό, δη-μι-ουρ-γών-τας ἀ-φύ-σι-κα ἀ-πο-τε-λέ-σμα-τα καί ἐ-κτρω-μα-τι-κές

κα-τα-σκευ-ές πού προ-κα-λοῦν τόν λο-γι-σμό τοῦ φυ-σι-ο-λο-γι-κά σκε-πτο-μέ-νου ἄν-θρώ-που.

Φυ-σι-κό πε-ρι-βάλ-λον καί ἄν-θρω-πος, βρί-σκον-ται σέ μί-α λε-πτή σχέ-ση καί ἄλ-λη-λο-ε-ξάρ-τη-ση ἢ ὁ-ποί-α ἐ-ξα-σφα-λί-ζει τήν ὁ-μα-λή καί ἄρ-μο-νι-κή λει-τουρ-γί-α τῆς κτί-σε-ως καί τήν πο-ρεί-α της πρός τόν σκο-πό γιά τόν ὁ-ποῖ-ο προ-ο-ρί-σθη-κε ἄ-πό τόν Δη-μι-ουρ-γό της. Ὁ ρό-λος τοῦ ἄν-θρώ-που στήν σχέ-ση αὐ-τῆ εἶ-ναι δι-πλός, ἄ-φ' ἐ-νός ἔ-χει τήν δυ-να-τό-τη-τα νά ἐ-πω-φε-λεῖ-ται ἄ-πό ὅ-λα ὅ-σα ὑ-πάρ-χουν στήν κτί-ση καί νά τά χρη-σι-μο-ποι-εῖ σύμ-φω-να μέ τίς ἀ-νάγ-κες του, καί ἄ-φ' ἐ-τέ-ρου ὁ-φεί-λει νά με-ρι-μνᾷ γιά ὅ-λη τήν δη-μι-ουρ-γί-α καί νά ἀ-πο-τε-λεῖ τόν σύν-δε-σμο με-τα-ξύ Θε-οῦ καί κτί-σε-ως, τόν «ί-ε-ρέ-α» τῆς δη-μι-ουρ-γί-ας πού θά «ἀ-να-φέ-ρει» τήν δη-μι-ουρ-γί-α στόν Θε-ό, πρός πε-ραι-τέ-ρω ἀ-για-σμό. «Τά Σά ἐκ τῶν Σῶν σοί προ-σφέ-ρο-μεν κα-τά πάν-τα (τό-πον) καί διά πάν-τα (λό-γον)».

Ἄν ἔ-νας ἄν-θρω-πος πι-στεύ-ει ὅ-τι εἶ-ναι ἄ-πό-λυ-τα ἐ-λευ-θε-ρος νά κά-νη ὅ-τι θέ-λει καί ἐ-πι-χει-ρί-σει τήν ἐ-φαρ-μο-γή αὐ-τῶν πού πι-στεύ-ει, ἀν-τί νά δη-μι-ουρ-γή-ση σχέ-σεις κα-λές ἢ πο-λι-τι-σμό κα-τα-στρέ-φει καί τόν ἐ-αυ-τό του καί τούς ἄλ-λους καί τίς σχέ-σεις. Οὐ-σι-α-στι-κά ἡ πί-στη του αὐ-τῆ δέν ἀ-πορ-ρέ-ει ἄ-πό τίς φυ-σι-κές του ἰ-δι-ό-τη-τες, ὡς κτι-στοῦ ἄν-θρώ-που. Εἶ-ναι αὐ-θαί-ρε-τη φαν-τα-στι-κή ἐ-νέρ-γεια πού ἀρ-χή ἔ-χει τόν ἐ-γω-ϊ-σμό καί τήν φι-λαυ-τί-α. Ἀ-πό-λυ-τα ἐ-λεύ-θε-ρος, ὡς αὐ-το-προσ-δι-ο-ρι-ζό-με-νος εἶ-ναι μό-νο ὁ ἄ-κτι-στος Θε-ός.

Ἐ-νας σο-φός ἄ-γιος τῆς Ἐκ-κλη-σί-ας μας,

ὁ ἄ-γιος Μά-ξι-μος

ὁ Ὁ-μο-λο-γη-τής, ἀ-να-φέ-ρει τά ἐ-ξῆς: Ἡ ἀ-κε-ραι-ό-τη-τα τοῦ ἄν-θρώ-που, ἐ-πο-μέ-νως καί ἡ γνή-σια καί ὑ-γει-ής δρα-στη-ρι-ό-τη-τά του ἐ-ξαρ-τᾷ-ται ἄ-πό τήν φυ-σι-ο-λο-γι-κή λει-τουρ-γί-α τῶν τρι-ῶν κεν-τρι-κῶν δυ-νά-με-ών του. Τοῦ νοῦ, τῆς λο-γι-κῆς καί τῶν αἰ-σθή-σε-ων. Ἡ φυ-σι-ο-λο-γι-κή ἐ-νέρ-γεια τοῦ νοῦ δη-μι-ουρ-γεῖ-ται, ὅ-ταν ἔ-χει θεί-α καί ἀ-γα-θά νο-ή-μα-τα, ἄλ-λως κα-τα-λή-γει σέ πα-ρά φύ-σιν. Κα-τά συ-νέ-πεια ἡ λο-γι-κή ἀ-πο-κτᾷ ἀ-γα-θούς λο-γι-σμούς. Ἀ-γα-θοί λο-γι-σμοί καί σκέ-ψεις δη-μι-ουρ-γοῦν-ται ὅ-ταν ἡ λο-γι-κή ἀ-σχο-λεῖ-ται καί ἀ-να-κα-λύ-πτει τό βά-θος τῶν ὅ-σων ὁ Θε-ός ἐν-τέλ-λε-ται, ἀπ' ὅ-που ἀ-πορ-ρέ-ει ὁ ἐ-νά-ρε-τος βί-ος. Τό-τε ἡ λο-γι-κή ἐ-νερ-γεῖ κα-τά φύ-σιν. Ὅ-ταν ὅ-μως ἡ λο-γι-κή κα-τα-κλύ-ζε-ται ἄ-πό ἐμ-πα-θεῖς λο-γι-σμούς τό-τε ἐ-νερ-γεῖ πα-ρά φύ-σιν. Ὁ ἄ-γιος Συ-με-ών ὁ Νέ-ος Θε-ο-λό-γος λέ-γει ὅ-τι μιά κα-τά φύ-ση θε-ώ-ρη-ση τοῦ κό-σμου ἄ-πό τόν ἄν-θρω-πο προ-ὑ-πο-θέ-τει τήν ἐρ-γα-σί-α τῶν θεί-ων ἐν-το-λῶν καί ἐ-πι-τυγ-χά-νε-ται μέ τόν φω-τι-σμό τοῦ Ἀ-γί-ου Πνεύ-μα-τος. Ὁ-πό-τε οἱ αἰ-σθή-σεις ἐ-πι-τυγ-χά-νουν τήν φυ-σι-κή τους ἐ-νέρ-γεια καί δέν ἀ-σχο-λοῦν-ται μέ τήν ἐ-πι-φά-νεια τῶν δη-μι-ουρ-γη-μά-των καί ὅ-λων τῶν φυ-σι-κῶν

φαι-νο-μέ-νων. Οί αἰ-σθή-σεις ἐξ αἰ-τί-ας τῆς ὑ-γι-ει-οῦς κα-τα-στά-σε-ώς τους δι-εισ-δύ-ουν στό βά-θος τῶν πραγ-μά-των καί ἄ-να-κα-λύ-πτουν τό λό-γο τῆς ὑ-πάρ-ξε-ώς τους. Καί ὁ πρω-ταρ-χι-κός λό-γος ὑ-πάρ-ξε-ως τῆς φύ-σε-ως εἶ-ναι τό γε-γο-νός ὅ-τι δό-θη-κε ὡς δω-ρε-ά ἀ-πό τό Θε-ό γιά τόν ἄν-θρω-πο. Ὁ δέ ἄν-θρω-πος πρέ-πει νά τήν συν-τη-ρῇ καί δι-α-τη-ρῇ μετ’ εὐ-χα-ρι-στή-σε-ως καί εὐ-γνω-μο-σύ-νης, ὡς κα-λός υἱ-ός ἀ-γα-πη-τοῦ Πα-τρός. Ὁ-χι ὡς ἄ-τα-κτος καί σπά-τα-λος καί ἀ-γνώ-μων. Κά-θε βλά-βη πού προ-ξε-νεῖ-ται στά ζῶ-α ἢ στά φυ-τά καί ἐν γέ-νει στό φυ-σι-κό πε-ρι-βάλ-λον, ἀν-τι-τί-θε-ται στό νό-μο τοῦ Θε-οῦ, ὅ-πως καί κά-θε προ-σκόλ-λη-ση σ’ αὐ-τά ἀν-τι-βαί-νει στίς ἐν-το-λές τοῦ Θε-οῦ.

Τό τε-χνι-κό πε-ρι-βάλ-λον πού δη-μι-ουρ-γεῖ ὁ ἄν-θρω-πος μέ-σα στό εὐ-ρύ-τε-ρο φυ-σι-κό πε-ρι-βάλ-λον πού τοῦ κλη-ρο-δό-τη-σε ὁ Θε-ός, εἶ-ναι πάν-το-τε προ-ἰ-όν τῶν ἐ-σω-τε-ρι-κῶν ὑ-γει-ῶν ἢ μή, ψυ-χο-λο-γι-κῶν κα-τα-στά-σε-ών του. Ἄν ὑ-πάρ-χη ἐ-σω-τε-ρι-κή ἐ-ναρ-μό-νη-ση ὁ-λων τῶν ду-νά-με-ών του καί ὑ-γι-ῆς λει-τουρ-γί-α τους, τό-τε ὁ-λα τά προ-ἰ-όν-τα, πο-λι-τι-στι-κά, τε-χνο-λο-γι-κά καί πε-ρι-βαλ-λον-το-λο-γι-κά εἶ-ναι ὑ-φα-σμέ-να καί ἐ-ναρ-μο-νι-σμέ-να μέ τό κλη-ρο-δο-τη-μέ-νο φυ-σι-κό πε-ρι-βάλ-λον πού τοῦ δώ-ρη-σε ὁ Θε-ός. Ἄν ὁ ἔ-σω ἄν-θρω-πος ἀ-σθε-νεῖ καί πά-σχει καί ἀ-πο-δι-ορ-γα-νώ-νε-ται τό-τε ὁ-λα τά δη-μι-ουρ-γί-μα-τα ἔ-χουν αὐ-τή τή τραυ-μα-τι-σμέ-νη σφρα-γί-δα καί ἀ-πό μέ-σα ἐ-ξυ-πη-ρε-τή-σε-ως καί ἰ-κα-νο-ποι-ή-σε-ως τῶν φυ-σι-κῶν ἀ-ναγ-κῶν, γί-νον-ται πα-γί-δες θα-νά-του καί κλί-μα-κες κα-θό-δου γιά τήν ἀν-θρώ-πι-νη προ-ο-πτι-κή.

Ἡ ση-με-ρι-νή ἐ-πο-χή παρ’ ὁ-λο πού φαί-νε-ται ἀλ-μα-τω-δῶς προ-ο-δευ-τι-κή ὡς πρὸς τήν τε-χνο-λο-γί-α κρύ-βη μέ-σα της στοι-χεῖ-α ἀρ-ρω-στη-μέ-νης δη-μι-ουρ-γι-κό-τη-τος πού φέρ-νει τόν ἄν-θρω-πο σέ με-γά-λες ὑ-παρ-ξια-κές ду-σκο-λί-ες.

Σή-με-ρα πα-ρά πο-τέ ἄλ-λο-τε, μέ τήν ἐμ-πει-ρί-α τῆς ἀγ-χώ-δους ζω-ῆς, ἀ-πο-τέ-λε-σμα κα-τά ἔ-να με-γά-λο βαθ-μό τῆς ξέ-φρε-νης καί ἄ-λο-γης καί ἀ-σύ-νε-της τε-χνο-λο-γι-κῆς ἀ-πο-λαύ-σε-ως, ὁ ἄν-θρω-πος νο-σταλ-γεῖ πα-λαι-ές κα-λές ἡ-μέ-ρες.

Ἀ-πό ὁρ-θο-δό-ξου πλευ-ράς ὁ φυ-σι-κός καί οὐ-σι-α-στι-κός «ὁ-ρος ἀ-να-φο-ρᾶς» στή ζω-ή τοῦ ἀν-θρώ-που εἶ-ναι ἡ Πα-ρά-δο-ση. Ἡ πεῖ-ρα τοῦ πα-ρελ-θόν-τος. Ἡ γή-ϊ-νη ζω-ή σ’ ὁ-λες τίς ἐκ-δη-λώ-σεις τοῦ ἀν-θρώ-που εἶ-ναι συ-νέ-πεια τῆς ὁρ-θό-δο-ξης ἐμ-πει-ρί-ας του. Ἡ δέ ὁρ-θό-δο-ξη ἐμ-πει-ρί-α δέν εἶ-ναι μιὰ ἀν-θρώ-πι-νη ἰ-κα-νό-τη-τα καί ἀ-να-κά-λυ-ψη. Εἶ-ναι μιὰ θεί-α ἀ-πο-κά-λυ-ψη. Ἀ-πο-κα-λύ-πτε-ται ὁ ἀ-νώ-τε-ρος τρό-πος ζω-ῆς. Ἀ-πο-βά-λε-ται ὁ φθαρ-τός τρό-πος αὐ-τῆς τῆς ζω-ῆς. Ἐκ-δη-λώ-νε-ται τό ὠ-ραῖ-ο, τό ἀρ-μο-νι-κό, τό ἰ-δε-ῶ-δες. Ὁ φυ-σι-κός ἄν-θρω-πος ἐγ-κα-τα-λεί-πει ἐρ-χό-με-νος σέ ἐ-πα-φή μέ τόν ἀ-λη-θι-νό Θε-ό τίς ἀ-να-μεί-ξεις μέ τίς πα-θο-λο-γι-κές ἀ-πο-κλί-σεις καί

έν-δύ-ε-ται τήν εὐ-πρέ-πεια τῆς οὐ-ρα-νί-ου Θεί-ας ζω-ῆς. Κα-τε-βαί-νει ὁ οὐ-ρα-νός
στή γῆ καί ἡ γῆ γεν-νᾷ ἔρ-γα πού ἄ-πο-τυ-πώ-νουν τίς οὐ-ρά-νι-ες ὁ-μορ-φι-ές.
Τό Έλ-λη-νορ-θό-δο-ξο πα-ρελ-θόν εἶ-ναι γιά μᾶς ὁ με-γά-λος δά-σκα-λος πού δί-νει
ἔ-τοι-μο ὑ-λι-κό, σο-φά δη-μι-ουρ-γη-μέ-νο γιά τήν πα-ρα-πέ-ρα προ-α-γω-γή.

Ἡ σύγ-χρο-νη ὁ-μως πραγ-μα-τι-κό-τη-τα δέν σέ-βε-ται τό πα-ρελ-θόν. Θέ-λει
συ-νε-χῶς νά βρί-σκε-ται σέ «ἐ-ξέ-λι-ξη». Μέ τήν φι-λαυ-τί-α τους οἱ πάν-τες
θέ-λουν νά πα-ρου-σιά-σουν τό ὑ-πο-κει-με-νι-κά ὦ-ραϊ-ο. Δέν χρη-σι-μο-ποι-οῦν τό
πα-ρελ-θόν μιᾶς τε-ρά-στιας πα-ρα-δό-σε-ως. Για-τί αὐ-τή ἡ πα-ρά-δο-ση
συ-κο-φαν-τή-θη-κε ὡς βάρ-βα-ρη καί στή θέ-ση της μπῆ-κε αὐ-τή πού φαν-τά-ζη
καί έν-τυ-πω-σιά-ζη. Πα-ρου-σι-ά-ζε-ται ἔ-νας τε-χνο-λο-γι-κά πε-λώ-ριος
ἄν-θρω-πος πού συν-θλί-βη τόν φυ-σι-κό ἄν-θρω-πο. Καί γιά νά χω-ρέ-ση αὐ-τός στή
γῆ χα-λά-ει καί τό φυ-σι-κό πε-ρι-βάλ-λον πού δό-θη-κε γιά νά ζή-ση ὁ φυ-σι-κός
ἄν-θρω-πος. Τά ὁ-μορ-φα χω-ριά μι-κράι-νουν καί ἐ-ξα-φα-νί-ζον-ται. Οἱ πό-λεις
με-γα-λώ-νουν καί γί-νον-ται πα-ρά-δο-ξες.

Αὐ-τό πού ὁ-νο-μά-ζου-με ἐ-μεῖς οἱ θε-ο-λό-γοι τῆς Ἀ-να-το-λῆς ἐκ-κλη-σι-α-στι-κή
ἐ-σχα-το-λο-γί-α, δη-λα-δή δι-α-παι-δα-γώ-γη-ση τοῦ ἄν-θρώ-που πῶς στα-δια-κά νά
καλ-λι-ερ-γεῖ-ται καί νά με-τα-μορ-φώ-νε-ται «ἀ-πό δό-ξης εἰς δό-ξαν» καί νά
φθά-νει «εἰς ἄν-δρατέ-λει-ον», πῶς νά χρη-σι-μο-ποι-εῖ μέ μέ-τρο τά ἀ-γα-θά τῆς
γῆς καί νά με-τα-τρέ-πη αὐ-τόν τόν κό-σμο σέ θεῖ-ο πα-ρά-δει-σο πού πρῶ-τος θά
χαί-ρε-ται ὁ-σο ζῇ ὁ ἴ-διος ὁ ἄν-θρω-πος.

Αὐ-τή ἡ ἐμ-πει-ρί-α πού ἔ-φτια-χνε ὁ-μορ-φα κτί-ρια, ὁ-μορ-φους Να-ούς,
ὁ-μορ-φους οἰ-κι-σμούς, ἄν-τα-νά-κλα-ση τοῦ θεῖ-ου πα-ρα-δεί-σου,
ἐγ-κα-τα-λεί-φθη-κε καί στή θέ-ση της ἦλ-θε τό κο-σμο-εἰ-δω-λο τῆς ὑ-λι-στι-κῆς
ἐ-σχα-το-λο-γί-ας τοῦ σύγ-χρο-νου ὑ-λι-στι-κοῦ Δυ-τι-κοῦ κό-σμου.

Μέ βά-ση τήν ἀ-πό-κτη-ση χρη-μά-των καί κτη-μά-των καί ὑ-λι-στι-κῶν
ἀ-πο-λαύ-σε-ων, με-τα-τί-θε-ται τό έν-δι-α-φέ-ρον τῶν ἄν-θρώ-πων καί ἡ
στα-θε-ρό-τη-τα καί ἡ τά-ξη με-τα-τρέ-πε-ται σέ μιᾶ ξέ-φρε-νη πα-ρα-γω-γή
προ-ϊ-όν-των πού στό-χο ἔ-χουν φαι-νο-με-νι-κά μέν τήν ἐ-ξυ-πη-ρέ-τη-ση τοῦ
ἄν-θρώ-που οὐ-σι-α-στι-κά δέ τήν ἐ-ξόν-τω-σή του.

Ἡ Ἐκ-κλη-σί-α ὑ-πεν-θυ-μί-ζου-σα τήν ἀ-λη-θι-νή ἀ-πο-στο-λή τοῦ λα-οῦ τοῦ Θε-οῦ
κα-ταγ-γέ-λει τήν προ-δο-σί-α αὐ-τή καί ἐμ-μέ-νεινᾶ δι-α-τη-ρῇ στά ἔρ-γα καί στά
λό-για της ζων-τα-νό καί ἐ-νερ-γη-τι-κό τό κρι-τή-ριο ἐ-κεῖ-νο μέ τό ὁ-ποῖ-ο
προ-βάλ-λε-ται τό ἀ-λη-θι-νά ὦ-ραϊ-ο καί ἄρ-μο-νι-κά συ-σχε-τι-σμέ-νο μέ τήν
σύμ-πα-σα κτί-ση. «Ὁ γάρ Χρι-στός σαρ-κί γεν-νᾷ-ται ἀ-να-και-νί-ζων τήν κτί-σιν,
φθα-ρεῖ-σα πο-νη-ραῖς πα-ρα-βά-σε-σι» (Ὑ-μνο-λο-γί-α Χρι-στου-γέν-νων).

Εἰ-δι-κώ-τε-ρα ἢ ἄ-πο-στο-λή αὐ-τῇ ἐκ-δη-λώ-νε-ται πῶς ἄ-με-σα καί πῶς στε-νά στήν πε-ρί-πτω-ση τῶν μο-να-χῶν καί τῶν Μο-να-στη-ρι-ῶν. Ὁ μο-να-χὸς ἄ-να-χω-ρεῖ ἄ-πό τόν κό-σμο καί κα-τα-φεύ-γει στήν φύ-ση. Τό φυ-σι-κὸ πε-ρι-βάλ-λον γί-νε-ται τό σπῆ-τι του. Τά Μο-να-στή-ρια κτί-ζον-ται στίς πῶς ὠ-ραῖ-ες, τίς πῶς παρ-θέ-νες καί τίς πῶς ἄ-πο-μο-νω-μέ-νες το-πο-θε-σί-ες μέ το-πι-κά ὑ-λι-κά (πέ-τρα, ξύ-λο, κ.λ.π.), ἐ-νῶ ἡ στε-νή σχέ-ση πού ἄ-να-πτύσ-σει μέ τήν φύ-ση ὁ μο-να-χὸς τοῦ δί-νει τήν δυ-να-τό-τη-τα νά ἐν-τάσ-σει ἄρ-μο-νι-κά τά μο-να-στη-ρια-κά κτί-σμα-τα στό πε-ρι-βάλ-λον. Χα-ρα-κτη-ρι-στι-κὸ πα-ρά-δειγ-μα ἡ Ἰ-ε-ρά Μο-νή τοῦ Ἀ-γί-ου Δι-ο-νυ-σί-ου, ἡ ὁ-ποί-α κτι-σμέ-νη πρὶν 500 πε-ρί-που χρό-νια ἄ-πό τόν ἱ-δρυ-τῇ της Ἅ-γιο Δι-ο-νύ-σιο τόν ἐν Ὁ-λύμ-πῳ, σέ το-πο-θε-σί-α μο-να-δι-κῆς ὁ-μορ-φιᾶς στό φα-ράγ-γι τοῦ Ἑ-νι-πέ-α, μέ το-πι-κά ὑ-λι-κά, πέ-τρα καί ξύ-λο, εἶ-ναι ἔ-να ἄρ-χι-τε-κτο-νι-κὸ μνη-μεῖ-ο ἄρ-μο-νι-κά καί ἱ-δα-νι-κά ἐν-τε-ταγ-μέ-νο στό φυ-σι-κὸ πε-ρι-βάλ-λον καί ταυ-τί-ζε-ται ἄ-πό-λυ-τα μ' αὐ-τό ἄ-πο-τε-λῶν-τας ἄ-να-πό-σπα-στο μέ-ρος του. Σάν νά φυ-τρώ-νη ἔ-να δέν-δρο. Σάν νά δι-α-μορ-φώ-νε-ται μιὰ ἡ-φε-στι-ο-γεν-νῆς σχη-μα-τι-κὴ ποι-κι-λί-α.

Ὁ ἄ-σκη-τι-κὸς τρό-πος ζω-ῆς, πού κα-τά δύ-να-μιν ζεῖ ὁ κά-θε μο-να-χὸς, τοῦ δί-νει τήν δυ-να-τό-τη-τα νά ἄ-πο-δε-σμεύ-σει καί νά ἄ-πε-λευ-θε-ρώ-σει τόν ἐ-αυ-τό του ἄ-πό τίς πε-ρι-τ-τέ-ς ἄ-παι-τή-σεις, τίς πα-ρά-λο-γες ἐ-πι-θυ-μί-ες καί τά πά-θη γε-νι-κό-τε-ρα, καί νά χρη-σι-μο-ποι-εῖ τήν κτί-ση καί τά ἄ-γα-θά πού αὐ-τῇ προ-σφέ-ρει, γιά τήν ἱ-κα-νο-ποί-η-ση, μό-νο τῶν πραγ-μα-τι-κῶν ἄ-ναγ-κῶν του. Ὁ τρό-πος αὐ-τός τῆς ζω-ῆς ἄ-πα-λάσ-σει τόν ἄν-θρω-πο ἄ-πό τό «ἴ-διο ἐ-γω-ϊ-στι-κὸ του θέ-λη-μα», στό ὁ-ποῖ-ο ἐγ-κλω-βι-σμέ-νος ὁ ἄν-θρω-πος πα-ρα-μέ-νει «κύ-κλος κλει-στός» καί ἔ-χει τήν τά-ση νά κυ-ριαρ-χεῖ στήν κτί-ση καί νά τήν χρη-σι-μο-ποι-εῖ ἱ-δι-ο-τε-λῶς γιά τήν δι-κὴ του ἱ-κα-νο-ποί-η-ση. Διὰ τῆς «ἐν ἄ-πο-λύ-τῳ ἐ-λευ-θε-ρί-ᾳ» τε-λου-μέ-νης μο-να-χι-κῆς ὑ-πα-κο-ῆς, θραύ-ε-ται τό κέ-λυ-φος τῆς ἄ-το-μι-κό-τη-τος τοῦ ἄν-θρώ-που, πλα-τύ-νε-ται τό εἶ-ναι του καί δι-ευ-ρύ-νε-ται ἡ ὑ-πό-στα-σὴ του, ὥ-στε νά χω-ρά-ει τῇ ζω-ῇ ὅ-λου τοῦ κό-σμου. Στὴ φυ-σι-κὴ της ὠ-ραι-ό-τη-τα καί τήν ἐν-θε-η ἄ-να-γέν-νη-σὴ της. Δη-μι-ουρ-γεῖ-ται ἔ-τσι ἔ-να ἥ-θος ὡς προ-ἰ-όν ἐ-λευ-θε-ρί-ας καί ὅ-χι ὡς προ-ἰ-όν πει-θαρ-χί-ας καί ὑ-πο-τα-γῆς σέ ἄ-νώ-τε-ρη ἄν-θρώ-πι-νη θέ-λη-ση καί γιά ἄν-θρώ-πι-να ὁ-φέ-λη. Ὁ ἄν-θρω-πος γί-νε-ται μιὰ πη-γὴ εὐ-λο-γί-ας γιά ὅ-λη τήν κτί-ση.

Στὴν Βυ-ζαν-τι-νὴ τέ-χνη ὁ ἥ-χος ἐ-νὸς τρο-πα-ρί-ου, οἱ πέ-τρες ἐ-νὸς Να-οῦ καί οἱ ψη-φί-δες ἐ-νὸς μω-σαῖ-κοῦ εἶ-ναι ὅ-λη πού ἔ-χει ἄ-πο-κτῆ-σει ἔκ-φρα-ση καί φω-νὴ.

Τά σπí-τια σ' ἔ-να χω-ριό ἔ-χουν δι-α-προ-σω-πι-κή κοι-νω-νί-α με-τα-ξύ τους καί μέ τό Να-ό, πού εἶ-ναι συ-νή-θως στό κέν-τρο τοῦ χω-ριοῦ. Στρέ-φον-ται ὅ-λα πρός τό Να-ό σάν νά δο-ξο-λο-γοῦν τόν Θε-ό.

Ἀν-τί-θε-τα τά σύγ-χρο-να κα-τα-σκευ-ά-σμα-τα χά-νουν αὐ-τό τό πρό-σω-πο καί τό ἔ-να εἶ-ναι γυ-ρι-σμέ-νο μέ τήν πλά-τη στό ἄλ-λο. ὅ-πως ἀ-κρι-βῶς εἶ-ναι σή-με-ρα τά αἰ-σθή-μα-τα τοῦ ἐ-νός γιά τόν ἄλ-λον. Δέν ἔ-χουν μό-νο μιὰ δύ-σμορ-φη ἐ-πι-φα-νεια-κή κα-τα-σκευ-ή, ἀλ-λά ἀ-πο-πνέ-ουν μιὰ νε-κρι-κή καί ψυ-χρή πα-ρου-σί-α μέ-σα στήν ὁ-ποί-α κα-λεῖ-ται νά ἀ-να-πτυ-χθῇ καί δι-α-μορ-φω-θῇ ὁ ἄν-θρω-πος.

Θά ἄ-ξι-ζε νά σπου-δά-ση κα-νεῖς ἔ-στω καί μό-νο τήν ἀρ-χι-τε-κτο-νι-κή ἐ-νός Βυ-ζαν-τι-νοῦ κτί-σμα-τος ἢ τήν τέ-χνη τῆς τοι-χο-ποι-ῆ-ας καί τῶν ἀρ-μῶν τῶν λί-θων γιά νά ψη-λα-φί-ση τή φυ-σι-κή σχέ-ση τοῦ ἀν-θρώ-που μέ τήν ὕ-λη καί νά θαυ-μά-ση ἐ-κεῖ τό ἦ-θος ἐ-κεῖ-νου τοῦ πο-λι-τι-σμοῦ. Δέν βιά-ζει τήν ὕ-λη ὁ Βυ-ζαν-τι-νός, σε-βό-με-νος καί σπου-δά-ζον-τας τό λό-γο τοῦ ὕ-λι-κοῦ. Δέν θέ-λει νά τήν πει-θαρ-χή-ση στή σκο-πι-μό-τη-τα τοῦ δι-κοῦ του μυα-λοῦ. Ἀ-σκεῖ-ται σέ πα-ραί-τη-ση καί ἀ-πάρ-νη-ση τῆς ἐ-γω-κεν-τρι-κῆς μα-ται-ο-δο-ξί-ας καί ἀ-γω-νί-ζε-ται νά ἀ-να-δεί-ξη τίς δυ-να-τό-τη-τες τοῦ ὕ-λι-κοῦ καί νά τό θέ-ση σέ δι-ά-λο-γο μέ τόν τε-χνί-τη, πού καμ-μιὰ σύγ-χρο-νη τε-χνι-κή δέν μπο-ρεῖ νά τό ἐ-πα-να-λά-βῃ. Τά ἔρ-γα αὐ-τῆς τῆς τέ-χνης ἄν καί κα-τα-σκευ-ά-σθη-καν ἀ-πό τά ἀν-θρώ-πι-να χέ-ρια καί μέ τά ὕ-λι-κά τῆς γῆς εἶ-ναι ἔρ-γα θε-ό-τευ-κτα καί θε-όδ-μη-τα, ἐ-πει-δή ἡ κα-τα-σκευ-ή τους δέν εἶ-ναι ἐ-πί-νοι-α τῶν ἀν-θρώ-πων ἀλ-λά ἔρ-γο τοῦ Ἀ-γί-ου Πνεύ-μα-τος. Αἰ-ώ-νιο πα-ρά-δειγ-μα εἶ-ναι ἡ Ἀ-γί-α Σο-φί-α στήν Κων-σταν-τι-νού-πο-λη.

Προ-σκυ-νεῖ τόν Δη-μι-ουρ-γό καί σέ-βε-ται τήν ὕ-λη κα-τά τήν δι-α-τύ-πω-ση τοῦ Ἀγ. Ἰ-ω-άν-νου τοῦ Δα-μα-σκη-νοῦ «Προ-σκυ-νῶ τόν τῆς ὕ-λης δη-μι-ουρ-γόν, δι' ἐ-μέ γε-νό-με-νον, καί ἐν ὕ-λῃ τήν κα-τοί-κη-σιν θέ-με-νον καί δι' ὕ-λης, τήν σω-τη-ρί-αν μου ἐρ-γα-σά-με-νον. Σέ-βω οὖν τήν ὕ-λην ... δι' ἧς ἡ σω-τη-ρί-α μου γέ-γο-νε. Σέ-βω δέ, οὐχ ὥς Θε-όν, ἀλ-λ' ὥς θεί-ας ἐ-νερ-γεί-ας καί χά-ρι-τος ἔμ-πλε-ων»**[1]**.

Εἶ-ναι ἀ-ξι-έ-παι-νη ἡ προ-σπά-θεια με-ρι-κῶν ἐ-ρευ-νη-τῶν τῆς σύγ-χρο-νης ζω-ῆς γιά τήν δι-α-τή-ρη-ση τοῦ πε-ρι-βάλ-λον-τος στά φυ-σι-κά δε-δο-μέ-να. Προ-σπα-θοῦν νά ἀν-τι-λη-φθοῦν καί στό μέ-τρο πού δι-α-θέ-τουν τά μέ-σα νά ἐρ-γα-σθοῦν γιά τόν ἀ-πεγ-κλω-βι-σμό τῶν ἀν-θρώ-πων ἀ-πό τά βα-σα-νι-στι-κά κλου-βιά τῆς σύγ-χρο-νης κουλ-τού-ρας. Καμ-μιὰ φο-ρά οἱ δυ-σκο-λί-ες γί-νον-ται δά-σκα-λοι γιά τήν ἀ-νεύ-ρε-ση τοῦ φυ-σι-ο-λο-γι-κοῦ. Γί-νον-ται πρω-το-πό-ροι ἀ-γω-νι-ζό-με-νοι αἰ-μα-τη-ρά νά πεί-σουν τόν σύγ-χρο-νο ἄν-θρω-πο νά

ἀπο-κτῆ-ση «ἐ-λε-ή-μο-να καρ-δί-α». Καί «ἐ-λε-ή-μων καρ-δί-α», ὅ-πως λέ-γει ὁ ἅ-γιος Ἰ-σα-άκ, «εἶ-ναι αὐ-τή πού καί-γε-ται γιά ὁ-λό-κλη-ρη τήν κτί-ση, γιά τούς ἄν-θρώ-πους, γιά τά ὄρ-νια, γιά τά ζῶ-α καί γιά ὅ-λα τά κτί-σμα-τα». Στήν ἀ-ξι-έ-παι-νη προ-σπά-θειά τους ὁ-μως ἐ-λά-χι-στα ἐ-πι-τυγ-χά-νουν. Για-τί τούς λεί-πει τό «ἔν» καί συγ-χρό-νως τό πᾶν στή ζω-ή τους. Καί ὁ-ποι-ος εἶ-ναι τυ-φλός πρός τό «ἔν» κα-τά τόν ἅ-γιο Συ-με-ών, «τυ-φλός πρός πάν-τα ἐ-στιν». Καί «ὁ βλέ-πων ἐν τῷ ἐ-νί, ἐν θε-ω-ρί-α τῶν πάν-των ἐ-στί». Μ' αὐ-τή τε-λι-κά τήν προ-ὑ-πό-θε-ση ὁ ἄν-θρω-πος παύ-ει νά βλέ-πη μέ ἀ-δι-α-φο-ρί-α τό πε-ρι-βάλ-λον του. Κα-ταρ-γεῖ τίς δι-α-θέ-σεις πα-ρα-χρή-σε-ώς του. Τό βλέ-πει μέ ἀ-πέ-ραν-το σε-βα-σμό, ἀ-φοῦ πι-στεύ-ει ὅ-τι εἶ-ναι ἔρ-γο τοῦ Θε-οῦ, αἰ-σθά-νε-ται ἔν-το-νη εὐ-θύ-νη καί ἀ-γά-πη γιά αὐ-τό, ὥ-στε νά μή μπο-ρῇ νά ἀ-νε-χθῇ ὁ-ποι-α-δή-πο-τε κα-τα-στρο-φή, χω-ρίς νά πλη-γώ-νε-ται βα-θειά. Ἄν ἡ σύγ-χρο-νη τε-χνο-λο-γί-α δέν ἀ-γνο-ή-σει τήν πραγ-μα-τι-κό-τη-τα αὐ-τή θά δι-ευ-ρυν-θῇ οὐ-σι-α-στι-κά ὁ ὁ-ρί-ζον-τας τοῦ πο-λι-τι-σμοῦ μας, ἐ-νῶ οἱ τε-χνο-λο-γι-κές καί οἱ-κο-νο-μι-κές πραγ-μα-τι-κό-τη-τες θά βροῦν ὑ-ψη-λό-τε-ρους στό-χους, χω-ρίς ἐν-δο-γε-νή ἀ-δι-έ-ξο-δα.

Ὁ Ἄ-γιος Δι-ο-νύ-σιος, ὡς γνή-σιος φο-ρέ-ας τοῦ ἀ-σκη-τι-κοῦ αὐ-τοῦ ἡ-θους καί πνεῦ-μα-τος ἀ-πο-τε-λεῖ ση-μεῖ-ο ἀ-να-φο-ρᾶς καί πρό-τυ-πο μο-να-χοῦ καί δεῖ-χνει ποι-ά πρέ-πει νά εἶ-ναι ἡ σχέ-ση ἄν-θρώ-που καί φύ-σε-ως. Ἐ-ξαι-ρε-τι-κός ἀ-σκη-τής ἔ-ζη-σε κυ-ρί-ως μέ-σα σέ σπη-λι-ές, στά δά-ση καί τίς κο-ρυ-φές τοῦ Ὀ-λύμ-που, σέ συ-νε-χῇ κοι-νω-νί-α μέ τόν Θε-ό καί ἁρ-μο-νι-κή συμ-βί-ω-ση μέ τήν φύ-ση καί τά ἄ-γρια ζῶ-α. Ἐ-πλα-τύν-θη τό εἶ-ναι του, δι-ευ-ρύν-θη-κε ἡ ὑ-πό-στα-σή του, καί χώ-ρε-σε τήν ζω-ή ὅ-λου τοῦ κό-σμου. Ἡ πα-ρου-σί-α του καί τά θαύ-μα-τά του ἦ-ταν καί εἶ-ναι μιὰ συ-νε-χῆς εὐ-λο-γί-α γιά τό φυ-σι-κό πε-ρι-βάλ-λον.

Μ' αὐ-τό τό ἡ-θος καί πνεῦ-μα πού κλη-ρο-δό-τη-σε καί πα-ρέ-δω-σε ὁ Ἄ-γιος Δι-ο-νύ-σιος, ζοῦν, κα-τά τό μέ-τρο τῶν δυ-νά-με-ών τους, γιά αἰ-ῶ-νες γε-νε-ές μο-να-χῶν, μέ-χρι σή-με-ρα, μέ-σα στόν ση-με-ρι-νό Ἐ-θνι-κό Δρυ-μό Ὀ-λύμ-που, οἱ ὁ-ποῖ-οι συν-δι-ά-ζον-τας τόν ρε-α-λι-σμό μέ τήν ἀ-γά-πη καί τόν σε-βα-σμό γιά τό πε-ρι-βάλ-λον, κα-τορ-θώ-νουν καί τίς ἀ-νάγ-κες δι-α-βι-ώ-σε-ώς τους νά κα-λύ-ψουν ἀ-να-πτύσ-σον-τας δρα-στη-ρι-ό-τη-τες φι-λι-κές πρός τό πε-ρι-βάλ-λον, ἀλ-λά καί νά δι-α-φυ-λά-ξουν τήν ὡ-ραι-ό-τη-τα καί μο-να-δι-κό-τη-τα τοῦ Ὀ-λύμ-που γιά τήν ὁ-ποί-α σή-με-ρα ὅ-λοι καυ-χό-μα-στε. Πα-ρά-δειγ-μα οἱ ση-με-ρι-νές δρα-στη-ρι-ό-τη-τες τῆς Μο-νῆς ὅ-πως οἱ-κο-λο-γι-κές καλ-λι-έρ-γει-ες, ἐ-κτρο-φή ζώ-ων (ἀ-γρι-ό-χοι-ρων, που-λε-ρι-κῶν κ.λ.π.) μέ ἐ-κτα-τι-κό τρό-πο, ἡ πα-ρα-γω-γή πα-ρα-δο-σια-κῶν προ-ϊ-όν-των, ἡ ἀ-να-κύ-κλω-ση ὅ-που εἶ-ναι δυ-να-τόν τῶν ἀ-πο-βλή-των καί ἀ-πορ-ρι-μά-των, ἡ λε-λο-γι-σμέ-νη δι-α-χεί-ρη-ση τοῦ δά-σους, ἡ χρῆ-σις το-πι-κῶν ὑ-λι-κῶν στίς

κα-τα-σκευ-ές κ.λ.π.

Τό ἄ-σκη-τι-κό αὐ-τό ἦ-θος εἶ-ναι ἴ-σως ὅ,τι ση-μαν-τι-κώ-τε-ρο ἔ-χει νά προ-σφέ-ρει ὁ Ὁρ-θό-δο-ξος μο-να-χι-σμός στόν σύγ-χρο-νο κό-σμο τοῦ ὁ-ποί-ου ἡ ἄ-πο-μά-κρυ-νη ἀ-πό πα-ρα-δο-σια-κές ἀ-ξί-ες καί ἀρ-χές καί ἡ ἐ-πι-κρά-τη-ση ἐ-νός λο-γι-κο-κρα-τού-με-νου πο-λι-τι-σμοῦ, ἐ-κτός τῶν ἄλ-λων εἶ-χαν σάν συ-νέ-πεια καί τήν δη-μι-ουρ-γί-α τῆς «οἰ-κο-λο-γι-κῆς κρί-σε-ως». Μιάς κρί-σε-ως ἡ ὁ-ποί-α δέν ἔ-χει νά κά-νει ἀ-πλά μέ τήν ποι-ό-τη-τα τῆς ζω-ῆς μας, ἀλ-λά θά μπο-ροῦ-σε νά πεῖ κα-νεῖς ὅ-τι ἀ-φο-ρᾷ αὐ-τή τήν ἴ-δια τήν ὑ-πό-στα-σή μας. Μιάς κρί-σε-ως πού δέν μπο-ρεῖ νά ἀν-τι-με-τω-πι-σθεῖ οὔ-τε μέ τίς ἡ-θι-κές συμ-βου-λές οὔ-τε μέ τήν λο-γι-κή. Δι-ό-τι «. . . ἡ ἡ-θι-κή, εἶ-τε ἐ-πι-βαλ-λό-με-νη εἶ-τε ἐ-λεύ-θε-ρη, προ-ὑ-πο-θέ-τει ἄλ-λα, πο-λύ πιό βα-θιά ὑ-παρ-ξια-κά κί-νη-τρα, γιά νά λει-τουρ-γῇ-σει. Οἱ ἄν-θρω-ποι δέν ἐγ-κα-τα-λεί-πουν εὐ-κο-λα τό βι-ο-τι-κό τους ἐ-πί-πε-δο, γι-α-τί αὐ-τό εἶ-ναι «λο-γι-κό» ἢ «ἡ-θι-κό» ... Ἡ ἀν-θρω-πό-τη-τα δέν συμ-πε-ρι-φέ-ρε-ται πάν-τα λο-γι-κά, καί δέν μπο-ρεῖ κα-νεῖς νά τήν κά-νει οὔ-τε μέ τή βί-α οὔ-τε μέ τήν πει-θώ, νά φερ-θεῖ ἔ-τσι. Ὑ-πάρ-χουν ἄλ-λες ду-νά-μεις, πέ-ρα ἀ-πό τήν ἀν-θρώ-πι-νη λο-γι-κή, πού ἀ-πο-φα-σί-ζουν τήν κα-τεύ-θυν-ση, πρός τήν ὁ-ποί-α θά κι-νη-θεῖ ἡ τύ-χη τοῦ κό-σμου»[2] ὅ-πως ἀ-να-φέ-ρει ὁ Ἅ-γιος Περ-γά-μου. Δέν χρει-ά-ζε-ται ἐ-πο-μέ-νως τό-σο ἔ-νας προ-γραμ-μα-τι-σμός, μιᾶ νο-μο-θε-σί-α καί μιᾶ ἡ-θι-κή ἀλ-λά μιᾶ βα-θύ-τε-ρη στά-ση ζω-ῆς καί μιᾶ νο-ο-τρο-πί-α, ἔ-νας πο-λι-τι-σμός καί ἔ-να ἦ-θος, τό ἦ-θος πού καλ-λι-ερ-γεῖ-ται στήν Ὁρ-θό-δο-ξη Πα-ρά-δο-σή μας.

Αὐ-τό τό ἦ-θος καί τόν πο-λι-τι-σμό, προ-βά-λει ἐ-δῶ καί 500 χρό-νια, ἡ ἱ-ε-ρά Μο-νή Ἀ-γί-ου Δι-ο-νου-σί-ου, στό πρό-σω-πο τοῦ ἱ-δρυ-τοῦ της Ἀ-γί-ου Δι-ο-νου-σί-ου ἀλ-λά καί στά πρό-σω-πα τῶν μο-να-χῶν της κα-τά τό μέ-τρο πού βι-ώ-νουν τήν Ὁρ-θό-δο-ξη μο-να-χι-κή Πα-ρά-δο-ση ὅ-πως τήν κλη-ρο-νό-μη-σαν ἀ-πό τόν Ἅ-γίό τους. Τό ἦ-θος αὐ-τό συ-νε-τέ-λε-σε στήν δη-μι-ουρ-γι-κή καί ἀρ-μο-νι-κή συ-νύ-παρ-ξη ἀν-θρώ-που καί πε-ρι-βάλ-λον-τος στόν χῶ-ρο τοῦ Ἑ-θνι-κοῦ Δρυ-μοῦ Ὁ-λυμ-που. Ἡ δι-α-τή-ρη-ση αὐ-τή τῆς ἰ-σορ-ρο-πί-ας ἐ-κτός ἀ-πό τήν ση-μα-σί-α πού ἔ-χει σέ το-πι-κό ἐ-πί-πε-δο νο-μί-ζου-με ὅ-τι μπο-ρεῖ νά ἀ-πο-τε-λέ-σει καί μί-α ἀ-πό-δει-ξη ὅ-τι ἡ πα-ρά-δο-ση τῆς Ἑκ-κλη-σί-ας μας ἔ-χει τρό-πους καί μπο-ρεῖ νά βο-η-θή-σει στήν ἀρ-μο-νι-κή συ-νύ-παρ-ξη τοῦ ἀν-θρώ-που μέ τό φυ-σι-κό πε-ρι-βάλ-λον καί στό ξε-πέ-ρα-σμα τοῦ οἰ-κο-λο-γι-κοῦ ἀ-δι-ε-ξό-δου τῆς ἐ-πο-χῆς μας.

Εἶ-θε νά ἀ-πο-λαύ-σου-με κά-πο-τε αὐ-τόν τόν κό-σμο τῶν ὁ-νεί-ρων μας πού δέν πε-ρι-ο-ρί-ζε-ται στά στε-νά ὅ-ρια τῆς ζω-ῆς αὐ-τῆς ἀλ-λά ὁ-δη-γεῖ στόν ὕ-ψι-στο σκο-πό, μέ-σα στό ἄ-πει-ρο.

[1] Ἀγ. Ἰωαν. Δαμασκηνοῦ, Περί Εἰκόνων 1, PG 94, 1300 AB.

[2] Μητροπολίτου Περγάμου, Ἰωάννου Ζηζιούλα, Ἡ κτίσις ὡς Εὐχαριστία, ἐκδ. Ἀκρίτας, 1992, σελ. 42, 121, 123.

ΠΗΓΗ: <http://imado.gr>

ΦΩΤΟ: monastiria.gr